

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

גלין 10

פרשת לך לך תש"פ

בעניין קנין בשבת לצורך שבת ולצורך מצווה

לקנות תלית של מצוה בשבת לצורך מצוות ציצית או לקנות אתרוג אחר שיצא כבר כדי להדר במצוה

ואי נימא שמותר לקנות תלית של מצוה כדי לקיים עוד מצוות ציצית, א"כ גם בנדון דידן היה אפשר לקנות תלית נאה מחבירו ולקיים בו מצוות ציצית בנוסף לתלית שלי דהיינו ללבוש שניהם כאחת, וא"כ עושה קניין לצורך קיום מצוות ציצית נוספת, ואה"כ לפשוט את התלית הראשונה שאינה נאה כמו השניה, וזוהו אינו נצרך להתיר הקניין לצורך הידור מצוה, אלא לצורך קיום מצוה עצמה שהרי הקניין הוא לקיים מצוה נוספת של ציצית.

יבואר אם מותר לקנות אתרוגים אחר שיצא יד"ח כדי לצאת ידי ספק מורכב או להידור מצוה

והנה בעיקר הדברים אם מותר לעשות קניין לצורך הידור מצוה, לכאורה ספק זה שייך גם בהג הסוכות בקניית האתרוגים שהרי נהגו גם אחר קיום מצוות לולב לקחת הלולב של הרב דמתא משום שלרב יש לולב ואתרוג מהודרים יותר, וזהוים אפשר דרא ויש שבאים לבה"כ עם הרבה סוגי וזני אתרוגים שונים, והציבור קונים מהם ומהזורים להם כדי לצאת ידי כל הצדדים וההידורים, ולכא"ו יש לעיין איך מותר לעשות כן דמאחר שיצאו כבר ידי חובת עצמם, הרי אסור לעשות קנין ביו"ט שלא לצורך מצוה ואם יצא יד"ח המצוה הרי עושה איסור דרבנן שלא לצורך ואם רוצה להדר במצוות לולב וס"ל שאפשר להדר גם אחר עשיית המצוה, מכל מקום היא גופא מספקא לו אם מותר לעשות קניין בשביל הידור מצוה לחוד.

ואם היה ספק שקול אם יצא יד"ח לולב משום הספק מורכב שבאתרוגים ומשום האי ספקא הרי הוא קונה אתרוג אחר כדי לצאת ידי ספקו אבל באמת מעיקר הדין אינו חשיב כספק דאורייתא שהרי סומך על חזקת אתרוג שאינו מורכב על פי עדות שמן הדין יכול לסמוך עליו וא"כ אינו בכלל ספק של תורה שצריך להחמיר ולקח עוד אתרוגים לצאת ידי"ח, וגם אם היה ספק השקול היה יכול לקנות האתרוג על תנאי שאם יצא יד"ח אינו רוצה לקנותו,² ולא שמענו שעושים תנאי זה כלל והוא נהוג אצל תלמידי חכמים גדולים יראים וחרדים שהרי מהאי טעמא לוקחים כמה אתרוגים משום חביבות המצוה שרוצים לצאת ידי"ח כולם.

וביותר גם אם הוא ספק שקול וקונה כמה אתרוגים ביום טוב כדי לצאת ידי"ח ספקו למה יקנה גם הלולב שהרי יכול ליטול הלולב שלו שקטנה מערב יום טוב ולקנות אתרוג של חבירו לצאת ידי חובת ספקו שמה אתרוג שלקח היה מורכב ולא עבדין הכי וצ"ע.⁴

יבואר אם מותר לקנות האתרוג בחזרה ביום טוב שלא לצורך יום טוב

ועוד יש להקשות, דבגמ' בסוכה (דף מ"א ע"ב) איתא 'תנו רבנן ולקחתם לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגוול מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג כלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה, ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז, נטלו רבן גמליאל ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה, נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לרבי עקיבא, ונטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לרבן גמליאל' ע"כ ואמרין שם דאייירי במתנה ע"מ להחזירו.

והנה מה שהקנו לכא"כ נחא שהקנו לכל אחד כדי שיצאו בו ידי"ח, אבל קשה מדוע הי' צריך ר"ע להחזירו לר"ג דהרי ר"ג כבר יצא בו ידי חובתו, וא"כ מ"ט שרי לעשות קנין ביו"ט להחזיר לו, ובפשוטו נראה שהחזירו לו הלולב ביום טוב, ובשלמא להקצוה"ח סימן רמ"א שהביא מר' אביגדור כהן צדק דס"ל דסגי במתנה לזמן נחא שאין מצריך לקנותו שנית אלא חוזר אליו בלא קניין, אבל להרא"ש דס"ל שצריך להקנותו ולקנותו שנית קשה אמאי הותר לעשותו ביום טוב שלא לצורך מצוה.

נסתפקתי ביוה"כ האחרון שלא היה לי את תליתי של שבת ששכחתי להביאו מירושלים, ולכן הפצתי לבקש מאחד מהמתפללים שיקנה לי את תליתי באם יש לו תלית נאה נוספת שיהא לי תלית נאה יותר להתפלל בו הויה"כ, וגם ששימשתי כש"ץ בב"ב, ובה ראוי יותר לשמש בקודש' לכבוד הציבור.

יבואר דאיסור מקח וממכר בשבת הוא גם לתת מתנה

אמנם יש לעיין בדבר שהרי יש איסור דרבנן לעשות מקח וממכר בשבת כמבואר בגמ' ביצה דף ל"ז שגורו שאין מקדישין ואין מעריכין ואין מהרימין גזירה משום מקח וממכר, ואסור לעשות מקח וממכר בשבת גזירה שמוא יכתוב, כמבואר שם בגמ', ובמג"א (ס' ש"ו) כתב בשם המרדכי שגם לתת מתנה אסור בשבת, אע"פ שמדברי הר"ן היה נראה שמותר אבל המג"א הכריע כדברי המרדכי שאסור והביא כמה ראיות לזה, יעו"ש שהוכיח מהא דגיטין דף ע"ו שהתירו לשכ"מ לגרש אשתו בשבת ע"י שתיעשה חזקה בקרקע שלו שהגט היה בו ותקנה הגט בחצר או באגב, והקשה הרא"ש איך הותר לקנות החצר בשבת והרי מקח וממכר אסור בשבת, ותירץ דלצורך שכ"מ התירו הקנאות החצר בשבת, ומבואר דבלא"ה אסור להקנות מתנה בשבת.

ועוד הוכיח מהריטב"א כתובות דף ז' שהקשה בהא דאמרו שם דמי שכנס אשה בערב שבת ולא הספיק לכתוב כתובה בער"ש יתפס לאשתו ממלטלין לכתובתה, והקשה בריטב"א והרי אסור לקנות בשבת ותירץ שעשה הקנין בערב שבת ומבואר מדבריו דגם מתנה אסור לקנות בשבת.

ועוד הוכיח ממש"כ במרדכי שם במי ששכח לעשות עירוב תבשלין מערב יו"ט וכעת ביו"ט אסור לו להכין לצורך שבת, והדין הוא שהוא מקנה קמחו לאחרים והם שעשו עירוב תבשלין יבשלו עבורו, והק' המרדכי איך מותר לעשות כן והרי אסור לעשות קנין ביו"ט, ותו' דהכא הוי לצורך מצווה ומותר, ומבואר דבסתמא אסור אפי' במתנה ורק לצורך מצוה התירו לעשות קנין בשבת ויו"ט.

ובסוף דבריו כתב במג"א שם דצ"ע מה שהנהיג שנותנין מתנה לחתן הדורש בשבת ולא חשו להא דאסור לתת מתנה בשבת.

יבואר אם לצורך מצוות ציצית מותר לעשות קניין בשבת

ונסתפקתי דבנדון דידן כיון דאי"ו לצורך מצווה ממש שהרי היה לי תלית אלא שאני חפץ להדר את המצווה ולקח תלית יותר נאה מאן יימר דמותר גם בזה לעשות קנין בשבת ואם חשיב מצוה כדי שיהא מותר לעשות קניין בשבת עבורו.

והנה אם אין לאדם תלית כלל הי' בדעתי שודאי מותר לו לקנות תלית מאחר בשבת, דזה חשיב לצורך מצווה שהוא חפץ לקיים מצוות ציצית בטלית גדול אבל בנדון דידן שהיה לי תלית אלא שאינו נאה אפשר דלצורך זה לא הותר לעשות קניין בשבת.

ואחר התפילה הצעתי את ספקי בפני ידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א, ואמר דמאי פשיטא לי שמותר לקנות תלית גדול למי שאין לו תלית כלל, אינו ברור כלל שהרי מצוות ציצית אינה מצווה חיובית שאין כל אדם חייב ללבוש ציצית אלא אם לובש בגד של ד' כנפות הרי הוא חייב בציצית, וכיון שכן אין היתר גם למי שאין לו תלית כלל לקנות תלית בשבת ואי"ו נחשב לצורך מצווה להתיר הקניין בשבת אלא לצורך לולב שהוא מחוייב בה ובפרט שיש לו תלית קטן וגם מקיים בו מצוות ציצית.

יבואר שהגרנ"פ שינברג זצ"ל קנה תלית נוספת בשבת כדי לקיים בו מצוות ציצית

אכן שמעתי שהגאון הגדול רח"פ שיינברג זצ"ל שכידוע הי' מהדר ללבוש הרבה תליתות ביחד, ובמנוחה בשבת הוא הי' מתפלל בישיבתו ישיבת תורה אור והי' מבקש מהגאון ר' ישראל סאלאוויציק זצ"ל [בנו של הגאון ר' משה זצ"ל] שהיה נוהג להשאיר את תליתו בבה"כ כל השבת לפי מנהג אבותיו' שיקנה לו את תליתו וכן יוכל ללבוש תלית נוספת בשבת, וסבר הגאון רח"פ שיינברג דמותר לקנות עוד תלית בשבת כדי להוסיף עוד מצוה אע"פ שאי"ו מצוה חיובית.

² שבבריסק נוהגים על פי מרן הגר"ח שהשש שלא לצאת בטלית [אפי' בטלית קטן] בשבת ברה"ר משום דחוששים לדעת הבעה"מ שסובר ההתכלת מעכב את הלבוש וא"כ הוא כמוציא תלית שאינה מצויעת כהלכתה בשבת שהוא חייב הטאת

³ ואפשר דאיכא אומדנא דמוכח שאינו רוצה לקנותו אם יצא יד"ח שאינו רוצה לעשות קניין ביו"ט שלא לצורך, ודמי למה שכתב הגצ"ח ברבות דף כ"א ע"ב שמי שבירך ויצא ידי"ח ויצא מחבירו שנית הוי הברכה לבטלה לשיטת רש"י שם דשומע כעונה הוי כדבור ממש, וא"כ איך יוצא הברכה מחבירו מספק ועכ"ל דאיכא אומדנא שאם אינו צריך הברכה אינו רוצה לצאת הברכה מחבירו לרש"י, ועיין בשע"צ סימן תפ"ט ס"ק ה' ויחשוב בדעתו לצאת בהברכה אם הוא מחוייב בדבר ומשמע שצריך כוונה להדיא כן וצ"ע.

⁴ וגם הרבה שנותנים לבקש מרוב לקנות את לולבן שמן הסתם לילכו מהודר במיוחד, והרב מקנה לכא"ו והרי יש שבאים לכבודו של הרב שהרב אתרוגו נאה ביותר ומי התיר לכבודו של הרב להקנות ולקנות ביום טוב שלא לצורך מצוה, ואפשר שחושבים את זה לשמחת יום טוב של הרב וצ"ע.

מעדתי כתב

משעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשין שלישי*

לעשות קנינים כרצונו, ולא נאסר כלל הקניין בשבת היכא שהוא לצורך שבת, וא"כ גם כאן שהוא רוצה להיות ירא שמים ולהחמיר שלא לטבול את הכלי, א"כ הרי אצלו שימוש הכלי הוא צורך שבת ושירי לו לכתחילה להקנות את הכלי לנכרי, וכמו בטומאה הותרה בציבור דלא מהדרין אמטריים הכי נמי הותר לגמרי ולא נאסר כלל בכה"ג ולכן אין מקום לדחוק עצמו שלא להשתמש בכלי אלא יכול להקנותו לגוי ולהשתמש בו דכל שהוא לצורך שבת לא נאסר כלל.

ולמשנת* אפשר מטעם כבוד השבת ויום טוב לכד יש למצוא את הקנות גם בענינו לענין קניית הטלית של ציצית, דהרי כל שיש לו טלית ישנה ורוצה לקנות טלית יותר נאה משום כבוד יוה"כ, אך לצורך כבוד יוה"כ די שישאל טלית מאחר ויהא בזה כבוד יום הכפורים, וא"כ אחת אין לו היתר בזה לקנות את טלית האחר, אך מ"מ הרי לא יסיים כל אדם לותר על מצוות ציצית ביום הכפורים כדי שיהא לו טלית נאה שאולה וא"כ נמצא שהוא יתעטף בטלית של חול שאינה נאה ואינו כבוד יום הכפורים, והרי לכבוד שבת מותר לעשות קנין כמבואר במגן אברהם, וא"כ יהי מותר לי לעשות קנין ולקנות את הטלית הנאה לכבוד את השבת.

אך לפי טעם זה לחוד ייצא דבר תמוה, דאדם שאין לו טלית כלל לא יוכל לקנות בשבת הטלית הנאה, דמשום כבוד שבת הרי הוא יכול לשאול טלית אחרת נאה ואינו צריך לקנותו, ורק מי שיש לו טלית ישנה ובלא קניין ילבש הטלית שאינו נאה בזה יוכל לקנות הטלית הנאה שבלא"ה הרי הוא לא יפשוט את טלית של חול ולא יהא בזה כבוד יום הכפורים.

יבואר קניין בשבת לצורך מצוה לא נאסרה כלל והותרה לגמרי

אמנם יש לומר לפי זה דכמו שלצורך שבת הותר לעשות קנין בשבת ויו"ט ולא נאסר הקניין כלל היכא שהוא לצורך שבת ויום טוב ה"נ לצורך מצוה נאמר 'הותרה' ולפי"ז יהי מותר לכל החפץ לקיים מצוה או להדר בה לקנות טלית בשבת ויו"ט.

ויש להביא ראיה לזה דהנה במקנה בקידושין (דף ו' ע"ב) הק' את הקושיא שהקשה בחכמת שלמה סימן תרנ"ה אך הותר ר"ע להקנות את הלולב בחזרה לר"ג ואיך ר"ג קנה את הלולב דלכאורה אינו צורך מצוה להחזיר הקניין ביום טוב.

ותי' שם בדגמ' שם אמרין שהי' זה מתנה ע"מ להחזיר, ודייקין כן מדקתני החזירו לו וז"ל הגמ' 'למה לי למימר החזירו, מלתא אגב אורחיה קא משמע לן מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, כי הא דאמר רבא הא לך אתרוג זה על מנת שתחזיריה לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא', והקשה דמאן יימר שהיה במתנה על מנת להחזיר שמא החזירו לו בלא שהיה תנאי להחזירו.

וכתב ליישב בזה שאם לא היה תנאי לא היה מותר להחזירו שהרי אסור לקנותו אלא לצורך מצוה והקניין שעשה ר"ג לא היה לצורך מצוה שהרי כבר יצא בו, וע"כ צריך לומר דהטעם שהחזיר ר"ע לר"ג את הלולב ביו"ט אע"פ שלכא"ל לא היה זה לצורך מצוה, משום שנתנו לו במתנה על מנת להחזיר ואם לא החזירו לא יצא, שאם לא היה מחזירו לו נמצא דלמפרע לא היתה המתנה מתנה, וא"כ שפיר חשיבא התקנאה של הלולב בחזרה צורך מצוה, ע"כ תורף דבריו.

ויש לדקדק דמ"מ מדוע ר"ג הקנה להם לכתחילה באופן זה של מתנה ע"מ להחזיר, ואם לא החזירו לו לא יצאו ידי"ח הרי יכול להקנותו על מנת להחזירו במוצאי יו"ט ולא יצטרכו לעשות קניין ביו"ט שלא לצורך, והי' לו להקנות להם כסתמא כדי למעט בעשיית קניינים ביו"ט שלא לצורך, וע"כ צ"ל דהביאור הוא דלצורך מצוה חשוב הדבר כהותרה שמוותר לעשות קנין לכל צורך מצוה, וכיון שהי' ר"ג חפץ מאיזה טעם שיחזיר לו הלולב הי' מקנה להם במתנה ע"מ להחזיר שבאופן זה יהיו מוכרחים להחזיר לו את הלולב ויהא מותר לצורך מצוה ולצורך מצוה לא נאסר כלל.

יבואר שיתת המגן אברהם דמתנה על מנת להחזיר לא נאסר בשבת

ועוד יש להוכיח דעשית קנין ביו"ט לצורך מצוה חשיב ג"כ כהותרה מדברי המג"א בסיומן ש"ו ס"ק ט"ו, שכתב וז"ל ובזמן מצותן אינו קונה אתרוג ע"מ רק לצאת בו אפי' ביום ראשון שהרי צריך להחזירו, עכ"ל, ונראה מדבריו שכתב מסברא שמוותר להקנות מתנה ע"מ להחזיר בשבת ויו"ט, ואי"ז בכלל הגזירה שלא לעשות קנין ביו"ט דקנין מתנה ע"מ להחזיר זהו קנין קל ולא גזרו עליו, וכן ביאר דבריו בהמקנה קדושין דף ו' ע"ב יעו"ש.

⁶ ולכאורה במרדכי מבואר דלא דבריו שהרי הוכיח שבמקום מצוה לא אסרו שהרי ר"ג הקנה במתנה על מנת להחזיר לולבו ביום טוב ואי נמצא דמתנה ע"מ להחזיר לא נאסר בשבת כלל א"כ לא מוכח מידי דלצורך מצוה מותר הרי לא נתנו אלא במתנה על מנת להחזיר וצ"ע.

יבואר שכמו שמוותר לתת מתנה ע"מ להחזיר בשבת הכי נמי מותר להחזיר המתנה למי שקיבל ממנו במתנה ע"מ להחזיר
 והענין צורב חכם נ"י לומר שאפשר שראית המרדכי מהא שקנתו ר"ג מרע"ק והוא לא קנה במתנה על מנת להחזיר שהרי קנהו לעצמו וע"כ שלצורך מצוה שירי ואע"פ שנראה שהוא תירוץ חריף, אבל הוא ללא אמת דמסברא נראה שכמו שמתנה ע"מ להחזיר שאינו מתנה גמורה שראי כ"ש דלתת לר"ג בחזרה אינו חשיב מתנה גמורה, שהרי אם לא החזירנה לו הרי הוא שלו בלא"ה ובהא אפי' גרע מתנה ע"מ להחזיר וכו"ש דשראי וצ"ע ומצאתי בהמקנה בקדושין דף ו' שכתב סברא זו דר"ג קנהו שאינו קנין גמור יעו"ש.

ובהכמות שלמה להגר"ש קלוגר (בהגהות על השו"ע לסי' תרנ"ה) הקשה כן, וכתב שם דאפשר שהקנה לו ר"ע לצורך מחר, וחשיב צורך מצוה ויכול להקנות גם ביום טוב הגם שאינו צורך היום, ולכא"ו כוונתו כדי לצאת בו ידי חובה ביו"ט שני, שצריך שיהא לכם, אבל תמוה לומר דהקנה לו ר"ע ביו"ט ראשון לצורך יו"ט שני דהא ר"ג הי' בן אר"י שהרי היה נשיא של ארץ ישראל ואינו צריך לעשות יו"ט שני, וא"כ לאיזה צורך הי' צריך ר"ג שיהי' האתרוג שלו למחר שהרי שאלו כשר בשאר הימים.

והיה אפשר לדחוק שהקנהו לו במוצאי יום טוב ואינו נראה כן, וגם אפשר שרצה שיהא שלו שלא רצה לסמוך למחר שיתנהו לו בשאלה שרצה את לולבו שקנהו באלף זוז שיוכל לצאת בו בלא לקבל רשות מחבירו, אבל מכל מקום אם החשש שלא יתנהו לו, קשה מהיכי תיתי שיותר לו לקנות הלולב ביום טוב לצורך זה.

יבואר אם לצורך הידור מצוה של אנשי ירושלים מותר לקנות לולב ביום טוב

והי' מקום לומר שרצה לקיים את המנהג של אנשי ירושלים שנהגו ללכת עם לולביהן כל היום, ומקיים מצוות לולב כל היום כהמשך לנטילתו הראשונה והרי בתוס' סוכה דף ל"ט ע"א מבואר שיוכל לברך על המשך הנטילה שאחזו הלולב בידו וחשיב כעבור לעשייתו אע"פ שלא בירך קודם נטילתו, ומסתברא דביו"ט הראשון אנשי ירושלים אינם מקיימים מצוותם אלא בלולב שלהם, ולכן הקנה ר"ע את הלולב בחזרה לר"ג, אמנם מנהג ירושלים ללכת עם הלולב כל היום אינו אלא הידור מצוה ואם נאמר דלצורך הידור מצוה מותר לעשות קנין ביו"ט ה"נ נאמר בענינו לענין לקנות טלית נאה יותר ביו"ט דיהי' שרי לעשות קנין ביו"ט לצורך הידור מצוה של טלית נאה, אבל מ"מ חידוש לומר כן דלצורך הידור מצוה שרי לקנות בשבת ויו"ט.

יבואר אם מותר לקנות חזרה את האתרוג אחר כל אחד שנטל או שלא יקנה אלא אחר שנטלו כולם

ויש להעיר עוד הערה והקשה כן לראש ישיבת בריסק הגאון ר' אברהם יהושע סאלאוויציק שלישי"א, דבגמ' איתא דר"ג הקנה לר' יהושע ור' יהושע הקנה לראב"ע וראב"ע לר"ע ור"ע החזיר לר"ג, והיינו דבמתנה ע"מ להחזיר בלולב א"צ שכל אחד יחזיר למוכר אלא סגי בזה שיקנו כאו"א מחבירו ובסוף יחזיר הלולב לבעלים הראשונים וכן מבואר בר"ן וברשב"א א וברשב"א שם וכן נפסק בשו"ע סימן תרנ"ח ס"ה וז"ל נתנו לו סתם, הוי כאילו אמר לו על מנת שתחזיריה לי, דמסתמא על דעת כן נתנו לו כיון שצריך לצאת בו שאין לו אחר ואם לא החזירו לא יצא, ומיהו אפילו לא החזירו לידו אלא לאחר, ואחר לאחר, והאחרון מחזירו לבעלים, יצא, עכ"ל.

וראיתי אצל ראש ישיבת בריסק הגאון הגדול ר' יוסף דב הלוי סאלאוויציק זצ"ל שהיו נוהגים שהוא מקנה לאחד מתנה ע"מ להחזיר ומחזיר לו בחזרה, ואח"כ הוא מקנה לשני, ולא עשו כמו שכתב השו"ע דסגי שיחזיר האחרון, ומבואר נהגו כן מרן הגרי"ז ומרן הגר"ח זצ"ל, ולכא"ו צ"ב איך נוהגים כן דהרי אי"ז לצורך יום טוב כלל הקנינים החוזרים ונשנים שהיה לצורך הנענעים סגי שיקנהו לבסוף, וא"כ לאיזה צורך מותר להחזיר את הלולב לראשון כדי שיקנה לשני⁵.

יבואר שמוותר לעשות קניין לצורך שבת

והנה במג"א (סי' ש"ו ס"ק ט"ו) אחר שביאר דגם מתנה אסור לקנות ולהקנות בשבת, כתב דלקנות מתנה לצורך שבת מותר, והביא לזה ראיה מדכתב הב"י (סי' שכ"ג ס"ו) שאם קנה כלי מגוי ולא טבלו ורוצה להשתמש בו בשבת, נחלקו בזה הראשונים האם מותר לטבול כלים הנקחים מהנכרים בשבת [ובכלי טמא אסור לדברי הכל], וכתב שם הב"י דמעיקר הדין מותר לטבול בשבת, ויש מחמירין [והוא ש"י הרא"ש], שלא להטבילו בשבת, והוספיק שם המרדכי דיר"ש שרוצה שלא לטבול בשבת יקנה את הכלי במתנה לאינו יהודי ויחזור וישאל ממנו ובה אינו חייב טבילה, ומבואר דמותר להקנות מתנה לאחר לצורך שבת, ומכאן הוכיח המג"א דלהקנות במתנה לצורך שבת מותר.

ולכא"ו הדבר תמוה דהרי מעיקר הדין מותר לו לטבול את הכלי בשבת, ומי שמחמיר הוא נקרא 'ירא שמים', שחושש שלא להטבילו בשבת, וא"כ איך הותר לו לצורך כך לעשות קנין בשבת שיש בזה איסור דרבנן גמור לכלי ע"מ, ולמה יחמיר שלא להטבילו, ומאידיך גיטא יקנהו לגוי והוא איסור דרבנן.

ועוד שהרי אינו צורך שבת גמור שהרי לא איירי שאין לו כוס לקידוש, אלא שרוצה להשתמש בכלי חדש שקנה לכבוד שבת ומסתמית המרדכי נראה שגם בזה הותר להקנותו לגוי כדי להשתמש בו בשבת, וכבר עמד בזה במחצית השקל שם.

יבואר דקניין בשבת לצורך כבוד שבת לא נאסר כלל והותרה קניין בשבת לצורך שבת

ועל כרחיק צריך לבאר דהיכן שיש לו צורך לשבת אי"ז בגדר 'החזיר' שבדוחק התירו לו לעשות קנין בשבת לצורך שבת, אלא הרי זה בגדר 'הותרה', והיינו שלצורך שבת מותר

⁵ הנה בבה"ל סימן תרנ"ח סעיף ה' כתב וז"ל עיין ביד אפרים שכתב מדברי התוס' והרא"ש לא משמע כן שכתבו דעטעמא דסיני להחזיר לר' אלעזר בן עזריה לא להחזיר לרבן גמליאל משום שכן היה דעתו של נותן ומשמע דבלא"ה לא סגי להחזיר לאחר ולא להתנות, יעו"ש שהאר"ך הרבה בזה, אבל נראה דאפי' להתוס' הרא"ש הרי יכול לנלות דעתו שמסכים שיחזיר לאחר ולבסוף יחזירו לו ולא יצטרך להרבות בקנינים שלא לצורך וצ"ע.

מעדתי כתב

משערויו של האנן רבי נפתלי הכהן קופשין שלישי*

ליתן מתנה בשבת לצורך מצוה מותר, עכ"ל, ומבואר הקניין לצורך מצוה מותר גם שלא יעבור באיסור בל יראה אע"פ שאינו מקיים בזה תשבתו והכי נמי אמאי לא שרי להקנותו לאחר כדי להנצל מאיסור דרבנן ללבוש ד' כנפות בלא ציצית.

ואפשר לומר דכיון דהותר לצורך הלבישה בשביל כבוד הבריות, א"כ אין הקניין חשיב לצורך מצוה שהרי הותר לו לעבור איסור דרבנן לצורך כבוד הבריות וצ"ע.

ועוד יש להעיר דברמב"ן בריש פסחים כתב להוכיח דביטול חמץ אינו מטעם הפקר דאי נאמר כן כיצד מותר לבטל חמץ בשבת ער"פ דהרי הוא עושה קנין בשבת, וס"ל דגם אסור להפקיר בשבת כמו שהוכיח הרעק"א בגליון השו"ע סימן י"ג מדברי הרמב"ן, ולכאנ"ל למש"נ הרי מותר הקניין לכתחילה לצורך מצוה, ולמה לא הותר להפקיר החמץ לצורך מצוה, כמו שמותר להקנות הלולב ביום טוב.

אמנם אי נימא דדחיה היא הקניין לצורך מצוה בשבת שפיר יש ליישב קושיית הרמב"ן דאמאי לא מפקירין חמץ בערב שבת כדי שלא יבוא לאיסור אבל אי נימא דהותרה קניין לצורך מצוה בשבת, למה לא יפקירו בשבת לצורך מצוה ואינו צריך להשתדל להפקירו בערב שבת וצ"ע.

יבואר אם האיסור קניין בשבת הוא על הקונה או על המקנה או על שניהם

הנה בכתב סופר אורח חיים סימן נ"ו כתב דהותר למכרו לכלי שלא תבלו אותו לעכו"ם משום שהקניין אינו אסור אלא להקונה ולא להמקנה, והיינו דווקא בקנינים שאין צריך הקנאה כמו משיכה והגבהה דסגי בהסכמת המוכר אבל בקניין כסף או סודר וכדומה בוודאי אסור גם לנכרי, אכן במגן אברהם סימן ש"ו שהוכיח מנה שמותר להקנותו לעכו"ם דשרי קניין לצורך שבת מבואר שהאיסור גם על המוכר ואפי"כ כה"ג שאינו שותף בהקניין אלא נותר רשות לקנותו, וע"כ דס"ל דהאיסור הוא גם על הקונה וגם על המקנה אע"פ שלא עושה מידי כדי להקנות אבל עצם ההסכמה לקניין אסורה בשבת.⁸

ואפשר דמהאי טעמא ס"ל להמגן אברהם שלא להקנות הטלית לחבירו בשבת משום קניין אע"פ שהוא מצוה ולצורך מצוה לא נאסר הקניין בשבת, משום שלגבי הקונה אינו מצוה אלא למקנה, והקונה קעביד איסור שלא לצורך מצוה דידיה ולהכי לא הקנה לו הטלית.

ואע"ג שנתבאר דס"ל להמגן אברהם דהאיסור על המקנה כמו שבואר בדבריו שאסר למכור לגוי אם לא לצורך שבת אבל מודה דהאיסור הוא גם על הקונה ולהכי לא ס"ל להקנות הטלית לחבירו דלא קעביד מצוה שאין אומרים לאדם חטא כדי שיוכה חברו.

אמנם לכאורה בסברא לא שייך האי סברא היכא דהותרה דהיינו שלא נאסר הקניין בשבת כלל לדבר מצוה, וא"כ גם השני דלא קעביד מצוה מכל מקום כל שהוא לצורך מצוה לא נאסר כלל.

* יבואר אם מותר לגבאי צדקה לקחת הצדקה בהסכמת הקונה וכן אם מותר להעמיד מכוונה למכירת משקאות בעיר של גוים בשבת

ונשאלתי בנדון זה בני שבא לקופה של צדקה בערב שבת סמוך לכניסת השבת, ונתברר שכבר קיבלה האשה שבת בהדלקת נרות, ואמרה לו האשה שיקח כסף הצדקה ממקום שמונח שם בעצמו, ולקח בעצמו הכסף לקופה של צדקה, ונסתפק השואל אם הוא אסור משום דאין מקדישין בשבת וי"ו, והכי נמי לכאורה אין נותנין צדקה לעניים בשבת וי"ו דהוי כהקדש לעניים. ולמשנת' בכתב סופר אפשר דאיסורא דאין מקדישין אינו אלא כשעושה הממון של עניים על ידי דיבורו אבל כשנותן מתנה לעניים אינו אסור משום מקדיש, והיינו משום דנעשה הקדש שלא על ידי מעשה דידיה אלא על ידי וכוית הגבאי צדקה ולא נאסר משום מקדיש, וכן אין כאן משום נותן מתנה בשבת מהאי טעמא ומשום שאין הנותן משתתף בהמתנה ובהקניין, ומנהי משום קניין מצד הקונה בהסכמת המקנה לחוד ובהי אפשר דליכא איסורא הנותן והמקדיש משום שלא השתתף בהקניין כלל, והקונה שלא קיבל שבת מותר לקנותו.

ונדון זה הוא נפק"מ נמי למכור לעכו"ם בשבת על ידי קניין מצד הקונה כגון המניח במקום ציבורי מכוונה למכירת משקאות או דברי מאכל שונים והוא נמצא במקום של גוים אם מותר להניחו בשבת שהגויים יקנו המשקאות או שצריך לנעלו בשבת שלא יוכלו לקנות ממנו בשבת והיינו משום דאין כאן אלא קניין מצד הקונה שהמוכר נותן רשות לקונה לקנות ואינו משתתף עם הקונה במכירתו ויש לעיין אין מוכירה זו מותרת בשבת.

יבואר אם האיסור קניין בשבת הוא משום מלאכה או משום שמא יכתוב ושפיר יש לאסור גם החלות בשבת

אמנם לכאורה נראה להביא ראיה דגם כה"ג אסור כיון שענינו של מקח וממכר בשבת איסורו שמא יכתוב א"כ גם באופן זה הוא אסור משום שאין איסורו משום דהוי כמלאכה אלא משום גזירה ובה נמי איכא אורח גזירה דשמא יכתוב, והאיה לדבר מיהא דנסתפק בתשובות רעק"א קמא סימן קנ"ט בניו שעשה קניין בערב שבת שיחול בשבת האם מותר לעשותו ומסיק דאסור לעשותו יעו"ש, וצ"ע מאי שנא מהאיה דפותקין מים לגינה בע"ש ומשקה והולך כל השבת כולה וכן מותר להניח מע"ש קדירה הייתה שלא נחשלה כלל ומתבטלת והולכת כל השבת וע"כ שלא נאסר בשבת אלא עשיית מלאכה אבל מה שעושה ממילא לא נאסר ואמאי אסר לעשות קניין מע"ש שיחול בשבת.

ועכ"ל דאיסור מקח וממכר בשבת שאני משאר מלאכות והיינו טעמא דכיון דקניין בשבת נאסר משום שמא יכתוב ולא משום דנראה כמלאכה, להכי בזה אף דעשה הקניין מע"ש ובשאר מלאכות כה"ג ליכא איסורא בהי משום שלא נעשה מלאכה בשבת, אבל כל היכא דלא נאסר משום התא דמלאכה אלא משום גזירה שמא יכתוב אפשר דהגם שלא עשה המעשה בשבת מ"מ כיון שהחלות נעשה בשבת אסורוהו חכמים וכמו שאסרו הקניין במחשבה משום שסוף סוף יש כאן העברת בעלות ויש כאן משום גזירה שמא יכתוב הכי נמי נאסר גם אם המעשה נעשה בע"ש אבל כיון שהחלות נעשה בשבת אסורוהו חכמים. ולפי"ו הוא הדין לגבי קניין מצד הקונה ג"כ אסור בזה דאף על גב שאם היה אסור משום התא דמלאכה היה מותר משום שכתב עשה הקונה קניין, מ"מ בזה נאסר משום שמא יכתוב גם כה"ג אסור וצ"ע.

ולכאנ"ל קשה דא"כ בכל המקומות שהתירו לעשות קנין בשבת לצורך שבת או לצורך מצוה מ"ט התירו לעשות כן דהא יכולין להקנות מתנה ע"מ להחזיר וי"ו בכלל האיסור, וכמו בנדון המרדכי בניו שמחמיר שלא לטבול כלי הניקח מן הנכרי בשבת שמותר לו למכור לגוי ולהחזיר ולשאל ממנו, וכן מה שכתוב ששכיב מרע שרוצה לגרש את אשתו והגט נמצא במקום אחר שכתוב שהוא יכול להקנות לה קרקע וכשתקנה את הקרקע יקנה לה בקנין אגב את הגט, ודנו הראשונים כיצד מותר לעשות את הקנין בשבת ותי' דזה נחשב לצורך מצוה שהוא יכול למות לפני שיגרשנה יעו"ש, והרי אפשר להקנות הקרקע על מנת להחזיר ואין כאן איסור קניין בשבת וסני הכי לקנות הגט בחצר ובאגב ולמה לא עשו כן באופן המותר כדי שלא לעבור באיסור דרבנן.

וע"כ צ"ל דהיכא דאיכא צורך שבת כההיא דהקנות הכלי לגוי או צורך מצוה [כמו המעשה בר"ג] חשיב הדבר כהותרה ומותר לעשות קנין גמור ואין שום צורך לדקדק ולעשות באופן המותר דבמקום מצוה לא נאסר הקניין כלל ואין צריך לדקדק לעשותו באופן המותר אם הוא לצורך מצוה.

וכיון שכן אם הדבר נחשב כהותרה יהי' מותר לכל צורך מצוה לקנות ולכן יהי' מותר לבעלים לקנות מיד ממי שנתן לו במתנה ע"מ להחזיר ואח"כ להקנות לאחר, ואין צורך לקנותו רק אחר שנמלו כולם כדי לחסוך בקנינים, שכל שהוא לצורך מצוה אינו איסור כלל.

ולפי"ו הכי נמי יהי' מותר לעשות קניין לצורך הידור מצוה, כמו בשביל אנשי ירושלים כדי שיהא לו לולב שלו כל היום, וכן בעינינו יהי' מותר לקנות טלית נאה אפי" הכי שיש לו טלית אחרת דיש בזה הידור מצוה, [וכן יהי' מותר לקנות טלית אפי" למי שאין לו כלל טלית דכל שהוא לצורך מצוה לא נאסר כלל].

ויש לעיין לפי"ו אמאי הוצרך המקנה לומר שר"ג קנה האתרוג בחזרה בשביל שחברין יצאו יד"ח שהרי הקנה להם על מנת להחזיר וכל שלא קנה לא יצאו יד"ח הרי אפשר שקנהו כדי לקיים מצוות לולב בשאר היום כאנשי ירושלים ואינו מקיים מצוותו אלא בלולב שלו ולדידה שלא נאסר הקניין לצורך שבת כלל אמאי לא סגי ליה בהאי תירוץא וצ"ע.

הערה מדברי המגן אברהם שלא התיר להקנות הטלית לחבירו בשבת כדי שלא יעבור באיסור לבישת ד' כנפות בלא ציצית

אמנם יש להעיר מדברי המג"א בהל' ציצית סימן י"ג שהקשה בשם אחיו בהאי דינא שאם יש לאדם טלית שאינה מצויצת כהלכתה מעיקר הדין מותר ללבושה בשבת כמו שכתב המרדכי שלחי הקומץ רבה שהמצוה של הציצית היא להטיל את הציצית בכגד שלבש אבל אין איסור ללבוש ד' כנפות בלא ציצית וכיון דבזמן הלבישה הוא פטור משום איסור קשירה בשבת ליכא איסורא, אבל מ"מ איסור דרבנן יש ללבוש טלית בלא ציצית אפי" בשבת, והתירו חכמים ליכא איסורא כבוד הבריות דאיסור דרבנן הותר במקום כבוד הבריות.

ובמג"א הק' שם בשם אחיו מ"ט שרינו לו לעבור על איסור דרבנן משום כבוד הבריות, אמאי לא נימא לו להקנות לאחר את הטלית שאינה מצויצת כהלכתה ואח"כ הוא ישאל ממנו והדין הוא שטלית שאולה פטורה מן הציצית, וכתב לת' דכיון דלאחר שלושים יום גם טלית שאולה חייבת בציצית מדרבנן משום דהא נראה כשלו, א"כ כאן מידי זה נראה כשלו דאין יודעים שהקנה את הטלית לאחר ולא מהני מידי להקנותו לאחר.

והוסף עוד ולפי מה שכתבתי בס"י ש"ו דאף להקנות מתנה בשבת אסור בלא"כ לא קשיא מיד, דכיון דאסור לעשות קנין בשבת א"כ לא יוכל להקנות טליתו לאחר.

ולכאנ"ל קשה, מדוע אי"ו נחשב קניין לצורך מצוה שלא לעבור על איסור דרבנן של לבישת טלית בלא ציצית, ואפשר שלא הותר אלא לצורך קיום מצוה אבל לצורך שלא יעבור על איסור לא הותר ולהכי בזה ליכא היתרא לצורך מצוה.

יבואר שמותר קניין בשבת גם כדי שלא יעבור באיסור

אמנם בחק יעקב הובא במ"ב סימן תמד ס"ק כ' וז"ל אם יש לו חמץ הרבה בחדר מיוחד ושכח למכור אותו בע"ש צריך ליתנו במתנה לנכרי ויכול ליתנו לנכרי מכירו ומיודעו שיוודע בו שיחזיר לו אחר הפסח רק צריך להקנות לו בקנין המועיל דהיינו בהגבהה או במשיכה שימשכנו העכו"ם לרשותו ואם החמץ רב שא"א למושכו יקנה לו במסירת המפתח ואף שאסור

ויעוין שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שו ס"ז שכתב וז"ל מה שנוהגים למכור האתרוגים אחר גמר מצותן דינם כמקומות בית הכנסת (שאין הותר אלא בדרך שנתבאר) אבל בזמן מצותן שאין קונים אותם אלא לצאת בהם ידי חובתן ולהחזירם הרי דינם כהכרות המצות שנהגו להקל שאינו קונה גוף האתרוג אלא מצוה בלבד ואפילו ביום ראשון של חג שצריך לקנות גופו של אתרוג מכל מקום כיון שקונה אותו על מנת להחזירו נמצא שאינו קונה אותו אלא מצוה בלבד אבל אסור לקנות לגמרי את האתרוג או השופר ביום טוב אפילו אם אי אפשר לו לקיים המצוה בענין אחר שאין דוחין שבות גמור מפני מצות עשה כמ"ש בס"י תקפ"ו ותר"ה, עכ"ל, ונראה מדבריו שביאר דברי המג"א שהותר לקנות במתנה על מנת להחזיר שלא קנה אלא מצוה וצ"ע וכוונתו בזה.

⁷ שמעתי שיש שהוגיהם בישיבות ביום הכפורים כדי לברך מאה ברכות שקונים טלית חברים ומברכין עליו ומחזירין לו וכן עושים כמה פעמים כדי להשלים מאה ברכות ויש לעיין אם שרי לעבור על קניין בשבת כדי להשלים מאה ברכות וצ"ע, ולמשנת' דהקניין לצורך מצוה הותרה לגמרי שפיר אפשר לקנות הטלית ביוה"כ לצורך השלמת מאה ברכות.

מעדני כתב

משעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שלישי"א

יבואר דאפי' שהותרה קניין לצורך מצוה אבל לא הותר אלא למי שעושה המצוה ולא לחבירו

אמנם מצינו בה"ג במגן אברהם סימן תרנ"ה הובא במ"ב ס"ג ק"ג שכתב וז"ל ואם אין לחבירו לולב והוא חוץ לתחום אם אין לו מעות לקנות לעצמו מותר לזה לשלחו לעכו"ם אבל אם יש ביכולתו לקנות ופשע ולא קנה אין אומרים לאדם חטא בשביל שזיכה חבירו, עכ"ל, ומבואר דאע"פ שאמירה לעכו"ם באיסור דרבנן במקום מצוה שריא מכל מקום אם חבירו פשע אסור לו לומר לעכו"ם שילך חוץ לתחום להביא לולב אע"פ שהפושע עצמו מותר לומר לעכו"ם להביא לו לולב אבל חבירו אסור.

ולכאורה יש לעיין דהרי אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן במקום מצוה הוא הותרה ולא דחיה כמו שכתב ברש"י גיטין דף ע' ע"ב לעיניי אמירה לעכו"ם להרבות בשעורים במקום חולה שאין בו סכנה וכתב דאמירה לעכו"ם במקום חולה שאין בו סכנה הותרה לגמרי ודמי לריבוי בשעורים כיו"ט דשרי אפי' להר"ן משום ההותרה הלאכה ביום טוב יעו"ש, ואפשר דה"ה במקום מצוה הותרה אמירה לעכו"ם, ומכל מקום כתב במג"א שלא יאמר לחבירו שיאמר לעכו"ם לעשות עבורו מלאכה לצורך מצוה, ועיניי בשע"צ שם, ולפ"ז מבואר דאפי' הכי חשיב חטא כד שזיכה חבירו וצ"ע.

אמנם לפ"ז קשה איך הותר לה"ג לקנות הלולב כדי שיצאו חבירו יד"ח בלולב כמש"כ המקנה הרי הוא עושה קניין עבור מצוותו של חבירו וצ"ע.

יבואר אמאי אסור לעשות פדיון הבן בשבת וכן הפרשת תרומה בשבת והרי הותר הקניין לצורך מצוה

ויש לעיין אמאי אסור לעשות פדיון הבן בשבת הרי במקום מצוה לא אסור לעשות קנינים ואע"פ דדמי למקח וממכר סוף סוף במקום מצוה לא אסרוהו, ואפשר דדמי למקח וממכר

ולא למתנה ואפי' שהתירו מתנה במקום מצוה אבל לא התירו המקח, וכמו שמצינו במ"ב סימן תמ"ד ס"ק כ' שנחלקו האחרונים אם מותר למכור לעכו"ם החמץ במקום מצוה דלא התירו אלא ליתנו במתנה במקום מצוה, אבל למכרו אסור וכן כתב הר"ן במצוה פרק שני דלא התירו להקנות קמחו לאחרים בסודר דדמי למקח וממכר ואסור להקנותו אלא במשיכה וכדומה, והכי נמי אפשר דפדיון הבן דמי קצת למקח וממכר שריא אומר במאי בעית ליתן לי בנך בכורך או בעית לפדותו וכו' וכיון דדמי למקח אסרוהו אפי' שהוא במקום מצוה.

אבל קשה למאן דס"ל דמותר למכור החמץ לגוי בשבת ערב פסח כדי שלא יעבור בבל יראה לכאורה מוכרח דגם מקח וממכר התירו במקום מצוה ואמאי לא התירו פדיון הבן בשבת ואפשר דהכא קעבר בבל יראה אבל פדיון הבן שייכול לעשותו במוצאי שבת אלא שזמנו מתחיל משבת אינו אלא זריזים ולא התירו מקח וממכר בשבת לצורך זה, ואפי' למשנת שהותר הקניין לצורך מצוה ולא נאסר כלל, אפשר דאינו אלא בקניין כמשיכה והגבהה שאינו דומה למקח וממכר אבל למכרו או לפדותו הבן אינו אלא כדחוייה וכיון שייכול לעשותו במוצאי שבת לא התירו לעשותו בשבת וצ"ע.

שוב ראיתי בריב"ש סימן קנ"ו שעמד בזה אמאי אסור לפדות הבן בשבת וכתב דדמי למקח וממכר שצריך להקנות הסלעים לכהן אבל לא יישב אמאי לא הותר לצורך מצוה ואפשר לומר כמשנ"ת.

אכן אכתי קשה אמאי אסור להפריש תרומה בשבת משום דדמי למקדיש כמש"כ הרמב"ם בפכ"ג משבת, ולמה לא הותר לצורך מצוה שהרי אינו אלא נתינה בעלמא והותר לצורך מצוה וגם הוא לצורך שבת והותר הקניין לצורך שבת, ואע"פ שמבואר ברמב"ם שאסור גם כן משום נראה כמתקן מכל מקום הרי אסור משום נראה כמקדיש להודיה ונפק"מ ליום טוב שאסור רק משום נראה כמתקן כמבואר במהר"ב"ח סימן ט"ז הובא בקהלות יעקב ביצה (סימן ח'), וכן קשה מהא דאין מקדישין והרי הוא מצוה אע"פ שאין הוא מצוה המחויבת מכל מקום הרי למשנת שהקניין לצורך מצוה לא נאסרה כלל צ"ב אמאי אין מקדישין בשבת וצ"ע.

המעשים משפיעים על המקום לטוב ולמוטב

אמנם מ"מ יש ללמוד מהדבר הזה שאילו ה' בדור של צדיקים ה' צדיק יותר על השפעת הסביבה על האדם, שיש להיזהר מסביבה שאינה טובה כ"כ ולהפך להשתדל להימצא בסביבה טובה.

ובבית הלוי כתב לכאר מה שאמר צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בנן עדין, רשע נוטל חלקו וחלק חבירו בהנינים, וביאר הבית הלוי דצדיק נוטל חלקו וחלק חבירו שהשפיע עליו ע"י מעשיו הטובים, ורשע להפך נוטל חלק חבירו שהשפיע עליו דברים לא טובים ולכן נענש עבור מעשה חבירו שחטא בגללו.

ועוד ראיתי דבר נהמד בס' אמרי אמת פ' משפטים על הפסוק 'ששת ימים תעשה מלאכתך וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך', שכתב שם דהנה בפסיקתא פ' פרה (פסקא יד) איתא 'אמרו רבותינו מעשה היה בישראל אחד שהיה לו פרה אחת חורשת, נתמעטה ידו ומכרה לו לגוי אחד, כיון שלקחה הגוי וחרשה עמו ששת ימים של חול, בשבת הוציאה שתחרוש עמו, ורבעה לו תחת העול, היה הולך ומכה אותה והיא אינה זזה ממקומה, כיון שראה כן הלך ואמר לאותו ישראל שמכרה לו, בא טול פרתך שמה צער יש בה שהרי כמה אני מכה אותה והיא אינה זזה ממקומה, אותו ישראל הבין לומר בשביל של שבת והיתה למודה לנוח בשבת, א"ל בא ואני מעמידה, כיון שבא ואמר לה באונה פרה פרה את יודעת כשהיית ברשותי היית חורשת ימי החול בשבת היית ניווח עכשיו שגרמו עונותי ואת ברשות גוי בבקשה מנך עמדי וחרשי ומיד עמדה וחרשה, א"ל אותו הגוי אני מבקשך טול פרתך עד עכשיו אני בא ומיסב אחרך שתהא בא ומעמידה, על אחת חוץ מזו ומזו [איני] מניחך עד שתאמר לי מה עשית לה באונה, אני נתייגעתי בה והכיתי אותה ולא עמדה, התחיל אותו ישראל מפיסו ואומר לו לא כשוף ולא כשפים עשיתי אלא כך וכך הסתית לה באונה ועמדה וחרשה, מיד נתירא הגוי, אמר ומה אם פרה שאין לה לא שיחה ולא דעת הכירה את בוראה ואני שייצרי יוצרי בדמותו ונתן בי דעת איני הולך ומכיר את בוראי, מיד בא ונתגייר, ולמד וזכה לתורה והיו קוראים שמו יוחנן בן תורתה, ועד עכשיו רבותינו אומרים הלכה משמו.

ולפ"ז ביאר האמרי אמת את הפסוק הנ"ל דתשמור כראוי את השבת שיהי' השפעה אפי' על שורך וחמורך, וזה הכוונה למען ינוח שורך וחמורך כמון.

והנה אמרין בגמ' סנהדרין דף ק"ג אמר רב אור מגדל משכח וכו' ובערוך פירש משום דטומאת המקום גורם לשכחת התורה.

וחזינו שכל מעשה משפיע על המקום לטוב או למוטב ויש לזהר לשות המעשים שישפיעו לטוב ולזכות את הרבים במעשיו, ויכינו ד' יתברך שנעשה מעשים טובים שישפיעו על הכלל רוח טהרה וקדושה.

בפרשת נח כתוב 'נח איש צדיק תמים הו' בדורותיו', וכתב רש"י דיש דורשין לשבח ויש דורשין לגנאי, ולכא"ו הדבר קשה דאם אפשר לדרוש לשבח מדוע לדרוש לגנאי.

והנה בתפלת מוסף של ראש השנה אנו מזכירין בפסוקי זכרונות וגם את נח באהבה זכרת ותפקדוהו בדבר יסועה ורחמים הבאיך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רע מעלליהם על כן זכרוננו בא לפניך ד' אלוקינו להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחל הים וצ"ב למה האריכו בו אנשי כנסת הגדולה בתפלה מה שלא האריכו בו בשאר הפסוקים ולא אמרו וגם את ישראל באהבה זכרת ותשמעו שועתם במצרים וכו' וכו' ובשם מרן הגר"ח הלוי זצ"ל שמעתי שאמר שאמרו בגמ' אין מזכירין זכרון של יחיד ומכל מקום וד' פקד את שרה הרי הוא כזכרונות משום שרבים קאתו מינה הרי הוא כזכרון של רבים ולכן האריכו לומר שזכרון של נח הוא זכרון של רבים כיון דרבים קאתו מיניה.

והגאון ר' שלמה קלוגר בפירושו יריעות שלמה הובא בסדור בית יעקב לר' יעקב עמדין כתב בתפלת ראש השנה אמר בזה שרועה לומר שגם את נח שהיה צדיק בדור שלו זכרת וכמו שאמר שזכרוננו בא לפניך מפני שרוע מעללי בני דורו בא לפניך, ולכן היה צדיק לפניך, ולכן בקשתנו מאתו יתברך שיזכור אותנו הקב"ה ג"כ שלעומת כל אומות העולם אנתנו צדיקים.

ובספר כמוצא שלל רב על ימים נוראים כתב כן על מה שהביא בשם הברוך שאמר שכתב שבתפלת ימים נוראים נקט הפייטן בהאי דרשה שאמרו חז"ל תמים היה בדורותיו יש דורשים לגנאי, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, וכ"כ בעיני תפלה בסדור אוצר התפלות, ולמה נקט הפייטן כאותו דרשה לגנאי משום שרעה ללמד זכות לבני ישראל שאם זכרו על ידי מעשים רעים של בני דורו כ"ש שזיכור אותנו לטובה, ובנוסף תימן כתוב והלא גם את נח באהבה זכרת והיינו דאם גם את נח זכרת גם אותנו תזכור לרחמים.

וא"כ נמצא שהדרשה לגנאי זהו דרשא להרבות את זכותו של ישראל שכך יש ללמד זכות על ישראל שהם יותר טובים מאוה"ע וכמו שריחם בזכות זו הקב"ה על נח שהי' צדיק בדורותיו כן ירחם על ישראל עמו.

אמנם מרן הגר"ח קנייבסקי שלישי"א בספרו טעמא דקרא כתב בשם החו"א ביאור אחר בענין, שכתב שם דאין מחלוקת בין המ"ד לגנאי למ"ד לשבח, דלדברי שניהם ה' נח במצב שאילו ה' יתברך של צדיקים ה' צדיק יותר, אך מ"מ אילו ה' בדורו של אברהם לא ה' נחשב לכלום, ולדבריו אין קשה כ"כ מדוע דרשו לגנאי דכך ה' המציאות לדברי הכל אלא שנחלקו מה הכוונה בדורותיו אי בא לומר שאם היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לטוב או שבא לומר שאם היה בדור צדיקים היה צדיק יותר.

